

मधुच्छन्दा वैश्वामित्रः। इन्द्रः। गायत्री।

इन्द्रेहि मत्स्यन्धसो विश्वेभिः सोमपर्वभिः। महौ अभिष्टिरोजसा ॥ १ ॥००९ ॥०१

इन्द्र। एहि- आगच्छ। विश्वेभिः- सर्वैः। सोमपर्वभिः- रसैः। प्रभूतात्। अन्धसः- अन्नात्।
मत्सि- प्रहृष्टो भव। ओजसा- बलेन तेजसा वा। महान्- महात्मा। अभिष्टिः- वृत्राणां अभिभविता
॥१॥

एमेनं सृजता सुते मन्दिमिन्द्राय मन्दिने। चक्रि विश्वानि चक्रये ॥ १ ॥००९ ॥०२

सुते- निष्पन्ने रसे। मन्दिम्- इन्द्रयोगाय मोदयुक्तम्। विश्वानि चक्रिम्- इन्द्रयोगाय सर्वाणि कर्माणि
कुर्वन्तम्। एनम्- इमं रसम्। मन्दिने- सोमयोगार्थं मोदयुक्ताय। विश्वानि चक्रये- सोमयोगाय
सर्वाणि कर्माणि कुर्वते। सृजत। परस्परतपःफलायितपरस्परौ सोमेन्द्रावित्यर्थः ॥२॥

मत्स्वा सुशिप्र मन्दिभि स्तोमेभिर्विश्वचर्षणे। सचैषु सवनेष्वा ॥ १ ॥००९ ॥०३

सुशिप्र- शोभननासिक। शिप्रशब्दस्य नासिकार्थो यास्केन प्रोक्तः। प्राणो नासिकासंबद्ध इति
कारणात् शोभनप्राणेति ध्वनिः। विश्वचर्षणे- विश्वेषां मनुष्याणां प्रतिरूप। रूपं रूपं प्रतिरूपो
बभूवेति श्रुतेः। मन्दिभिः- रसैरानन्दकरैः। मत्स्व- तुष्टो भव। स्तोमेभिः- मन्त्रैः। एषु सवनेषु-
सोमाभिषेवेष्वित्यर्थः। रसनिष्पत्ताविति भावः। संभजनसहितरससमर्पणकर्मसु। वनं संभजनम्।
वनं संभक्तौ। सवनं संभजनसहितं रससमर्पणम्। सचा- द्योतनशक्तिभिः सह। आ- आगच्छ ॥३॥

असृग्रमिन्द्र ते गिरः प्रति त्वामुदहासत। अजोषा वृषभं पतिम् ॥ १ ॥००९ ॥०४

इन्द्र । ते- त्वदीयान् । गिरः- मन्त्रान् । असृग्रम्- असृजम् । ते मन्त्राः । वृषभम्- वर्षकम् । पतिम्-
पालकम् । त्वां प्रति- भवन्तं प्रति । उदहासत- उद्गत्य प्राप्तवन्तः । तान् । अजोषाः- त्वमपि
सेवितवान् ॥४॥

सं चोदय चित्रमर्वाग्राध इन्द्र वरेण्यम् । असदित्ते विभु प्रभु ॥ १ ॥००९॥०५

इन्द्र । विभु- विशेषेण भूतम् । प्रभु- प्रकर्षेण भूतम् । ते । चित्रम्- विचित्रम् । वरेण्यम्- उत्तमम् ।
राधः- तेजः । असदित्- अस्त्येव । तत् । अर्वाक्- अस्मान् प्रति । सं चोदय- सम्यक् प्रेरय । चुद
प्रेरणे ॥५॥

अस्मान्सु तत्र चोदयेन्द्र राये रभस्वतः । तुविद्युम्न यशस्वतः ॥ १ ॥००९॥०६

तुविद्युम्न- तुवि बहु । बहुद्योतनशक्तिसंपन्न । तत्र । यशस्वतः- साधूनां मध्ये कीर्तिसंपन्नस्य ।
रभस्वतः- आत्मावरणभेदने उद्योगसंपन्नस्य । राये- उद्योगाख्यसंपदि । अस्मान्- नः । सु
चोदय ॥६॥

सं गोमदिन्द्र वाजवदस्मे पृथु श्रवो बृहत् । विश्वायुर्धेहाक्षितम् ॥ १ ॥००९॥०७

इन्द्र । अस्मे- अस्मदर्थम् । वाजवत्- बलवत् । पृथु- परिमाणेनाधिकम् । अक्षितम्- अक्षीणम् ।
विश्वायुः- पूर्णजीवनम् । धेहि- धारय । गोमत् - ज्ञानसंपन्नम् । बृहत्- गुणैरधिकम् । अक्षितम्-
अक्षीणम् । श्रवः- इन्द्रियातीतपरमव्योमस्थमन्त्रानुभवम् । धेहि ॥७॥

अस्मे धेहि श्रवो बृहद्युम्नं सहस्रसातमम् । इन्द्र ता रथिनीरिषः ॥ १ ॥००९॥०८

अस्मे- अस्मदर्थम् । बृहत्- महत् । युम्नम्- ज्योतिर्मयम् । सहस्रसातमम्- बहुदानोपेतम् । षण्
दाने । श्रवः- चिदाकाशस्थमन्त्रश्रवणशक्तिम् । धेहि- धारय । इन्द्र । ता रथिनीः-

तत्प्रापकयोग्यसाधनभूतोपासनस्य प्रतीको रथः। तदुपेताः। इषः- इच्छाः। इष इच्छायाम्।
अस्मदर्थं धेहि ॥८॥

वसोरिन्द्रं वसुपतिं गीर्भिर्गृणन्तं ऋग्मियम्। होमं गन्तारमूतये ॥ १ ॥००९॥०९

वसोः- अस्मन्निवासभूतसत्तामात्रस्य तत्त्वस्य। वस निवासे। इयं व्याख्या
आगामिमन्त्रभावमधिकृत्य कृता। ऊतये- रक्षायै। वृत्रेभ्यो रक्षार्थम्। गन्तारम्-
गच्छन्तमुद्यतमित्यर्थः। वसुपतिम्- सत्पतिम्। सत्पालकमित्यर्थः। ऋग्मियम्- ऋचो मिमीते इति
ऋग्मीः। तं ऋग्मियम्। मा माने शब्दे च। गीर्भिः- मन्त्रैः। गृणन्तः- स्तुवन्तः। होम-
आह्वयामः ॥९॥

सुतेसुते न्योकसे बृहद्बृहत् एदरिः। इन्द्राय शूषमर्चति ॥ १ ॥००९॥१०

सुतेसुते- प्रतिरसनिष्पत्ति। बृहते- महते। इन्द्राय। अरिः- सन्तमात्मानं प्रति गन्ता। ऋ गतौ।
न्योकसे- ओको निवासः। नियतनिवासायेत्यर्थः। अस्मन्मनोभावानां नियतनिवासभूतः
आधारभूतः आत्मा। तदर्थम्। बृहत्- महत्। शूषम्- बलम्। अर्चति- उपास्ते। इन्द्र एव
बलाधिदेवता। तस्मादिन्द्रवृद्धयर्थं बलोपासनमुपपन्नमेव ॥१०॥